

821.163.2.09-93

СЗЗ

130

Иван Симеонов

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ПРИКАЗКА

Chişinău "S. Ş. B." 2009.

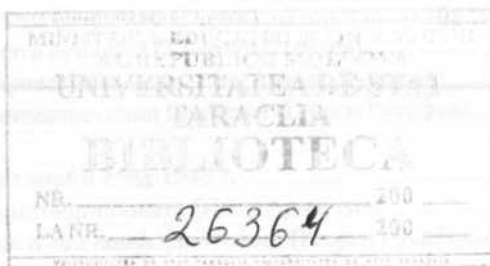
W

**Тараклийски държавен университет
Научно дружество на българистите
в Република Молдова**

Иван Симеонов

Българската литературна приказка

- Архаичен мит и фолклорна приказка
- Фолклорно и модерно в литературната приказка
- Възникване
- Автори и творби
- Тенденции
- Литературноисторически контекст
- Жанрови форми

Кишинев, "S.Ş.B.", 2009 г.

CZU 821. 163.2.09
C 30

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Симеонов, Иван

Българската литературна приказка / Иван Симеонов. - Ch.:
Soc. Științifică de Bulgaristică din Rep. Moldova, 2009 (Tipogr.
«Business-Elita» SRL). 304 p.

200 ex.

ISBN 978-9975-9569-8-7

CZU 821. 163.2.09
C 30

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	7
Глава първа. Фолклорната приказка	10
Терминологични разграничения.....	10
Архаичният мит и фолклорната приказка.....	13
Функционалното битие на фолклорната приказка.....	26
Генетичната връзка на литературната приказка с фолклорната.....	30
Глава втора. Автори и творби (1918 – 1945)	39
Първи публикации. Утвърждаване на жанра.....	39
Случката – основен източник на посланието (Елин Пелин).....	40
Талантлив авторизатор на фолклорни приказки (Ран Босилек).....	47
Добродетелите на протагониста се трансформират (Николай Райнов).....	48
Антропоидният свят на горските животни (Веся Паспалеева).....	53
Белетристичните нововъведения (Ангел Каралийчев).....	55
Утвърждаване на метаприказката (Георги Райчев).....	61
ветът на “оживелите” играчки (Константин Константинов).....	62
Нравственото преобразяване на палавото дете (Димитър Талев).....	65
Чудодейната сила на човешката доброта (Калина Малина).....	66
Нравственото прозрение (Владимир Русалиев).....	68
Предметите като приказни персонажи (Светослав Минков).....	70
Мотивът за спорежите (Георги Караславов).....	74
Със социален нюанс (Орлин Василев).....	77
Акцент върху общуването на персонажите (Павел Спасов).....	80
Алегоричната енига (Емил Коралов).....	81
Доближаване до разказа (Емилиян Станев).....	82
Майстор на римуваната приказка (Лъчезар Станчев).....	83
За общочовешките нравствени ценности (Атанас Душков).....	83
Автор на битови и анималистични приказки (Георги Русафов).....	86
Глава трета. Автори и творби след 1945 г.	89
Ново проявление на метаприказката (Иван Арнаудов).....	89
С фолклорно влияние и социална насоченост (Георги Русафов).....	89

Фауната – в реалистичен план (Ламар).....	91
Лирическата приказка (Здравко Сребров).....	93
Римуваната приказка (Емил Коларов).....	95
Хумористичната римувана приказка (Радој Киров).....	95
Интегриране на различни изкуства (Валери Петров).....	98
Майстор на стихотворната приказка (Леда Милева).....	98
Веселата римувана приказка (Михаил Лъкатник).....	99
Приключението (Борис Априлов).....	100
“Оживелите” предмети и сънят (Цветан Ангелов).....	101
Алегорични образи (Митко Яворски).....	103
Добротворството (Анастас Павлов).....	104
Вещите и цветята (Николай Соколов).....	105
Забавната приказка (Лиана Даскалова).....	106
Хиперболизацията (Любен Дилов).....	108
Анималистични персонажи (Йордан Радичков).....	108
Аналог на Хитър Петър (Анастас Стоянов).....	110
Небивалицата, забавата и смехът (Кина Къдрева).....	111
В легендарен стил (Марко Ганчев).....	113
Постиженията и проблемите на цивилизацията (Георги Струмски).....	114
Впечатлителното дете (Надя Кехлибарова).....	115
Неодушевските предмети (Лада Галина).....	116
Близост до фолклорната традиция (Георги Мишев).....	118
Психологическата приказка (Кръстьо Станишев).....	119
Абсурдното начало (Миле Марковски).....	120
Детето като разказвач (Кирил Назъров).....	121
Силно нравствено излъчване (Георги Константинов).....	121
С фолклорни приказни мотиви (Фани Пейчева).....	124
С нравствени послания (Даря Табакова-Василева).....	128
Жаждата за приключения (Евгения Генова, Мая Дългъчева).....	129
Съчетаване на крими- и фентъзичевото с фолклорни мотиви (Емил Калъчев).....	131
Добрата фея – в нови превъплъщения (Юлия Спиридонова, Божана Апостолова).....	133
Анималистичният свят – в идилична светлина (Юлия Момчилова).....	135
Забавният свят на играчките (Тодор Каракашев).....	137
Самобитен синкретизъм (Богдан Русев).....	139

В легендарна форма (Ирина-Карадимчева).....	140
Между разказа и приказката (Банко Банков).....	142

Глава четвърта. Тенденции в развитието на българската литературна приказка.....	144
Българската литературна приказка (1918 – 1945).....	145
Постепенно затихване на авторизаторската практика.....	145
Поява на трагичното.....	146
Идейно-тематично и образно обогатяване.....	148
Доминиране на морализаторската насоченост.....	149
Стремеж към белетризация.....	150
Образни и действени конверсии на вълшебното.....	151
Българската литературна приказка след 1945г.....	153
Път към фолклорната стилизация.....	153
Нови проявления на метаприказката.....	159
Нови приказни теми, мотиви и герои.....	160
Поява на абсурдната приказка.....	166
Разпространение на забавно-хумористичното начало.....	166
Интегриране на различни изкуства.....	167
Общочовешки измерения на протагониста.....	168
Търсене на синкретични жанрови форми.....	168
Физически явления и открития – в приказна форма.....	175
По-често комуникиране на повествователя с детето читател.....	175
Налагане на отворената композиция на приказката.....	176
Близо до детската реч.....	176
Дълбока психологизация.....	177
Отслабва влиянието на други приказници.....	179
Въвеждане на детето като разказвач.....	180
Частична персонификация на животното.....	180
Етюдният принцип.....	181
Героите деца са предпочитани.....	182
От типизация към индивидуализация.....	182
Фауната – в реалистичен или в идеализиран план.....	183
Ново развитие и обогатяване на трагичното начало.....	185
По-нататъшно развитие на стихотворната и римуваната приказка.....	185
Доближаване на приказката до легендата.....	186

Глава пета. Българската литературна приказка в контекста на европейската и руската традиция	189
Шарл Перо.....	189
Ернст Теодор Амадеус Хофман.....	192
Братя Грим.....	197
Вилхелм Хауф.....	198
Ханс Кристиан Андерсен.....	199
Други европейски автори.....	200
Василий Жуковски.....	216
Александър Пушкин.....	216
Пьотр Ершов.....	217
Сергей Аксаков.....	219
Владимир Одоевски.....	221
Антоний Погорелски.....	223
Владимир Дал.....	224
Константин Ушински.....	224
Михаил Михайлов.....	225
Михаил Салтиков-Щедрин.....	227
Лев Толстой.....	228
Дмитрий Мамин-Сибиряк.....	231
Николай Гарин-Михайловски.....	232
Всеволод Гаршин.....	233
Други руски автори.....	238
Глава шеста. За някои жанрови форми	253
Стихотворната и римуваната приказка.....	253
Приказната повест.....	264
Заклучение	279
Резюме (на руском языке)	287
Abstract	289
Азбучен показалец на имената на учени и писатели	291
Библиография	297

УВОД

Литературната приказка има повече от тристагодишна история, като се има предвид първата книга с творби от този жанр – “Приказки на майка ми юрдечката” (1697) от френския писател Шарл Перо (1628 – 1703). Това е цяла епоха, в която в различни европейски страни са издадени стотици сборници, а самият жанр претърпява бурно развитие. Литературната приказка става любимо четиво на децата. Тя играе голяма роля за тяхното нравствено възпитание, психическо формиране и обогатяване на личностния им емоционален свят. Всичко това налага задълбоченото ѝ изследване.

Настоящата монография е посветена на възникването и развитието на българската литературна приказка, която, както ще се види по-нататък от съответните глави, има ярки прояви, значителни авторски постижения и дори шедьоври. Литературноисторическото изследване е ситуирано в рамките на два периода – 1918 – 1945 и 1945 – до наше време. Тези периоди са естествено обособени с оглед на новата политическа, идеологическа и културна ситуация в България след 1945 г., когато комунистическата партия и нейната идеология заемат господстващо място в обществото и налагат нови изисквания към писателите. За щастие, българските писатели, автори на литературни приказки през този втори период, в повечето случаи не изпадат в грубо политизиране и не робуват на идеологически схеми. А когато в приказна форма те отразяват някои социални явления и обществени колизии, по-често прибягват до алегорията (напр. Ангел Каралийчев).

Най-напред е разгледана релацията фолклорно – модерно. За тази цел са анализирани особеностите на фолклорната приказка и нейната генетична връзка с архаичния мит. Изследван е въпросът за функционалното битие на фолклорната приказка и е обяснено защо терминът “жанр” не е подходящ при нейната характеристика. По-нататък е по-

казано как литературната приказка възниква на основата на фолклорната, унаследявайки за дълго време някои нейни черти. Посочени са основните източници за авторизация на фолклорни приказки.

Предложена е принципно нова система за жанрова и видова диференциация и свързаната с тях терминология. Така на тази основа се избягват недоразуменията и неадекватните тълкувания на термини като “фолклорна приказка”, “литературна приказка”, “авторска приказка”, “авторизирана приказка”, “жанров стадий” и др. В монографията е очертана цялостната система на видовата диверсификация в областта на жанра. Изяснено е смисловото съдържание на термини като “лиризация” на приказката и “нонсенсна приказка”, в резултат на което вместо тях авторът предлага съответните по-адекватни термини – “психологическа приказка” и “приказка на абсурда”.

В монографията са представени водещите автори на литературни приказки и са анализирани техни емблематични сборници и отделни произведения. За всеки един от тях е открито една водеща творческа черта. Акцентът при изследването на тяхното приказно творчество е поставен върху новаторския им принос.

В отделна глава са проследени тенденциите в развитието на българската литературна приказка през двата основни периода от нейното съществуване. Наблюдава се постепенно отдалечаване от фолклорната традиция и поетика и модернизацията ѝ в няколко основни направления: доближаване до разказа, легендата, притчата и анекдота, поява и утвърждаване на метаприказката, задълбочаване на психологизма и нарастване на неговото значение за идейното звучене на приказката, търсене на нови, синкретични жанрови форми, третиране на социални проблеми, водене на повествованието “по детски”, т. е. на езика на детето и др. Във връзка с релациите фолклорно – модерно се забелязват две противоположни тенденции – белетризация, с която приказното повествование се отдалечава от фолклорната наративна парадигма, и фолклорна стилизация. Очертана е разликата, от една страна, между русификацията и българизацията като особена форма на превода – едно явление, което се появява у нас в литературата за възрастни още през Възраждането, в областта на приказката – в края на XIX в., а в литературната приказка в Русия – в края на XIX и първата половина на XX в., и, от друга страна, междутекстовите връзки в сферата на литературната приказка.

Специална глава е посветена на проблема за статуса на българската литературна приказка по отношение на европейската и руската

литературна традиция. В този аспект се има предвид не само влиянието на тези приказни литературни формации, но и специфичното за българската традиция в отличие от тях и дори творческият принос на нашите писатели, с които те обогатяват европейската литературна приказка. По-подробно в това отношение е разгледано творчеството на ония европейски и руски приказници, които са оказали най-голямо влияние върху българските си колеги – Братя Грим, Ернст Теодор Амадеус Хофман, Ханс Кристиан Андерсен, Джани Родари, Александър С. Пушкин, Всеволод Гаршин и др. В монографията е засегнат и проблемът за ограниченото влияние, което романтизмът и сантиментализмът оказват върху европейската и руската литературна приказка през XIX в.

Подробно е разгледано възникването и развитието на две основни жанрови форми – стихотворната приказка и приказната повест. По-прецизно са разграничени стихотворната (ритмуваната) и римуваната прозаична приказка. За първата от тях е характерна стихотворната форма – наличието на стихова организация и пълноценен ритъм, докато втората е в прозаична форма, като само някои думи се римуват в определена последователност, с което се постига частична ритмизация. Стихотворната приказка се появява у нас най-напред в творчеството на Чичо Стоян и Елин Пелин в началото на XX в. под влияние на руските писатели Василий Жуковски и Александър Пушкин, като тя няма аналози в западноевропейската приказка. За възникването в България на приказната повест определено влияние оказва творчеството на Е. Т. А. Хофман.

От автора